

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 321.1

І. Б. КІЯНКА

ПОПУЛІЗМ ЯК ІДЕОЛОГІЧНА НОРМА

Розглянуто проблематику популізму крізь призму ідеологій та його еволюції. Установлено, що зростання популізму на сьогодні пояснюють руйнуванням ліберального консенсусу, яке почалося після закінчення холодної війни, із зростанням напруги між демократичним мажоритаризмом і ліберальним конституціоналізмом — двома головними підвалинами демократичних режимів. Зроблено висновки про те, що посилення ролі популізму свідчить про поступову втрату привабливості ліберальних рішень у сфері політики, економіки та культури, а особливо в ланці ідеології. Окреслено критерії, що визначають популізм як ідеологічну норму.

Ключові слова: популізм, публічна політика, вибори, виборча кампанія, політична ідеологія, політична програма.

Киянка І. Б. Популизм как идеологическая норма

Рассмотрена проблематика популизма через призму идеологии: консерватизма и либерализма. Установлено, что рост популизма сейчас объясняют разрушением либерального консенсуса, которое началось после окончания холодной войны, с ростом напряжения между демократическим мажоритаризмом и либеральным конституционализмом — двумя главными основой демократических режимов. Сделаны выводы о том, что усиление роли популизма свидетельствует о постепенной потере привлекательности

© **КІЯНКА Ірина Богданівна** — доктор політичних наук, доцент кафедри європейської інтеграції та права Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

либеральных решений в сфере политики, экономики и культуры, а особенно в звене идеологии. Определены критерии, определяющие популизм как идеологическую норму.

Ключевые слова: популизм, публичная политика, выборы, избирательная кампания, политическая идеология, политическая программа.

Kiyanka Iryna. The populism of the ideological norma

The article deals with the problems of populism in the light of ideology: conservative and liberalism. The installed of growth the populism now explain the destruction of the liberal consensus, which began after the Cold War, with increasing tension between democratic majority and liberal constitutionalism – the two main pillars of democratic regimes. Based on everyday, direct perception of the world and its problems simplistic notions of cause and effect relationships and social life, according populism offers lightweight, often rebellious ways out of difficult situations. Criteria for analyzing populism as an ideological norm are outlined.

Key words: populism, public policy, elections, campaign, political ideology, political program.

Проблема концепту популізму в сучасній політичній науці досліджується (безпосередньо чи дотично) у низці контекстів залежно від сфери, напряму чи предмета зацікавленості.

Загалом ці візії можемо класифікувати у такий спосіб: історичні форми та шляхи реалізації популістських вчень та ідей; пошуки оптимальних методологічних основ дослідження проблеми популізму; вивчення теоретичних концептів популізму, вітчизняних, і зарубіжних авторів; місце і пріоритети популізму у співвідношенні з економічними, соціальними, культурними, національними тощо;

В епоху Відродження ідеї популізму можна простежити в гуманістичній теорії. Розробкою гуманістичної теорії зайнявся Томас Мор, а в епоху Просвітництва прагнуть здійснити на практиці соціальні і політичні вчення про суспільство справедливості Мел'є, Морелі, Маблі та ін.

В тому і проявляється історична специфіка соціально-політичної та соціалістичної думки, що мала певне коріння у соціальній структурі суспільних, соціально-політичних відно-

син епохи Відродження і відображала, хоча іноді ще в абстрактній формі, настрої пересічних людей. Майбутнє суспільство Томас Мор зв'язував з народовладдям, з найширшою участю людей в управлінні суспільними справами.

В ідеальній державі, описаній Томасом Мором в книжці «Утопія» (місце, якого не існує), всі посадові особи обираються народом, діють в інтересах народу і звітують перед народом. Популістські ідеї присутні у роботах Т. Мора і мають лише декларований характер

Пропагандистом гуманізму і соціальної справедливості тоді виступає й італійський мислитель Томмазо Кампанелла. Поділяючи натурфілософські погляди Бернадіко Телезіо, закликав до дослідного вивчення природи, мріяв про єдність та благо людства. На чолі Міста Сонця – ідеальної республіки, сконструйованій Т. Кампанеллою в однойменній книжці, стоїть мудріший і всезнаючий первосвященик Сонце (Метафізик), якому підкорені три співправителі: Могутність, Мудрість, Любов, які вибирають нижчих посадових осіб, носіїв справжнього знання.

Торкаючись популізму в контексті концепції природного права та суспільного договору, варто звернути увагу на одного з перших теоретиків школи природного права, а саме нідерландського юриста, історика, державного діяча Гуго Гроція, який акцентував увагу на ідеалістичному вченні про виникнення держави і права в результаті свідомого укладення між людьми договору.

У XVII ст. розгорнуту форму теорія суспільного договору одержує в творах філософів Томаса Гоббса, Баруха Спінози, Джона Локка, Жан-Жака Руссо, П'єра Гассенді та ін. Держава, на думку Гуго Гроція, є «досконалий союз вільних людей, який укладено заради додержання права і спільної користі». Тут видно вплив Арістотеля і Цицерона. В державі, підкреслює Гуго Гроцій, панує громадянська влада, яка виступає верховною, якщо її дії не підкорені іншій владі та не можуть бути чужою владою скасовані.

Вперше Гуго Гроцій висловлює думку про справедливі війни. З точки зору прихильників теорії суспільного договору, суспільству і державі передує повна анархія і «війна всіх проти всіх» або, за деякими міркуваннями, ідилія свободи. Спільною рисою природного становища, де тривалий період нібито перебували люди, виступає необмежена особиста свобода. Її люди свідомо вирішили поступитися на користь держави для забезпечення своєї безпеки, приватної власності та інших особистих прав. Вчення Гуго Гроція відіграло значну роль у вивільненні теорії держави і права від опіки теології, середньовічної схоластики.

Проблему концепту популізму в контексті політичної науки, можна його розглядати під кутом зору ідеології, яка згодом переходить в політичну ідеологію, а це в свою чергу продукує політичні міфі, які живуть у спільнотах через певні категорії. Такими категоріями є політична свобода, справедливість, рівність, політична чесність та інші, що тлумачаться через призму ідеології консерватизму, лібералізму (неолібералізму), націоналізму.

Поява ідеології є закономірним результатом розвитку суспільства та важливим атрибутом функціонування держави. При цьому ідеологія може виступати у вигляді політичного вчення, релігійної доктрини, глобальної стратегії, тощо. Її функція — функція духовного стрижня, що визначає мету та сенс суспільно-політичного життя, забезпечує згуртування та єдність соціуму, народу, нації. Водночас, ідеологія є важливою складовою суспільної свідомості, котра являє собою самобутнє й різностороннє явище¹.

Як система поглядів, ідей і концепцій, ідеологія знаходить своє втілення в різноманітних формах суспільної свідомості, котрі розрізняються за своїм предметом, характером відображення інтересів суспільного суб'єкта, а також функцією, яку вони виконують у суспільному житті. При цьому, як правило ідеологія тісно пов'язана з такими формами суспільної свідомості, як політична свідомість і правова свідомість, мистецтво й мораль, філософія й наука, а також із релігією, економічною свідомістю людини, тощо.

Зазвичай ідеологія проявляється у вигляді оригінальних суджень, узагальнень і висновків. Як правило, вони виявляються суб'єктивними, тобто оцінками і судженнями того суб'єкта, виразником інтересів якого є ідеологічна система. А процес появи і становлення ідеології безпосереднім чином пов'язаний із певними соціальними та суспільними, а згодом політичними прагненнями та завданнями².

На думку В. Денисенка, принцип співвідношення людини та держави в історичному аспекті вибудовує щонайменше дві узагальнені парадигми: або ж держава як сутність соціально-політичного буття людського світу перебуває за межами реально існуючої цілісної системи людського буття (точніше – за межами кожного індивідуального способу проживання цієї дійсності), або ж вона становить суть такого буття, – тоді якісно змінюється зміст і сенс людської свободи. В останньому випадку буття самої держави іманентне буттю людини взагалі. Звідси – і вся система онтологізації феномену держави, котра вибудовується як складна ієрархічна система інституцій та відносин, що обов'язково постають як реалії людської дійсності, котрі починають вимір з людини і нею ж завершують.

Формуючи модель історичного типу політичної свободи, В. Денисенко стверджує: трансцендентність політичної системи людського буття може виявлятися по-різному. Наприклад, формування людини (бажає вона того чи ні) відбувається за обставин, коли вона так чи інакше задіяна у відносинах політичного змісту, а її буття завжди перебуває у кореляційних відносинах з державою, різними інституційними утвореннями. Останні у своїй цілісній системі становлять своєрідну формотворчу основу поведінки людини, змістом якої стають цінності не лише політичного сенсу, причому майже всі вони мають відбиток цієї домінуючої заданої форми. Визначеність, окресленість, логічність, жорсткість форми залежить від адекватного сприйняття її особою, здатності протидіяти хоча б неприйняттям цих зовнішніх форм, котрими постає політична система суспільства з усіма її складовими³.

У такий спосіб сама ж держава, система влади, політичні інститути й інституції, відносини уже перетворюються на трансцендентні стосовно особи. Адже психологічно людина завжди протистоїть нав'язаним ззовні формам, які б алгоритмізували її сутність своїми менше чи більше жорсткими визначеннями, звужуючи простір її свобод. У надмірно тоталітарних і демократичних суспільствах (в останніх, до речі, ще виразніше, бо сформована самоідентичність) завжди присутнє психологічне протистояння людини своїй зовнішній політичній формі буття – державі, владі, політичним інституціям та ін.

Як зауважив М. Вегеш, політична ідеологія – це система поглядів, ідей, вчень, що відображають суспільне життя, інтереси, цінності та потреби різних соціальних груп, цілі, завдання й методи їхньої діяльності. Відповідним чином, політика без ідеології існувати не може, так як політична ідеологія є структурним елементом політики. Доки люди поділяються на групи за інтересами, залишається потреба у владному регулюванні їх відносин: вони підтримуватимуть владу або протистоятимуть їй, формуючи групові образи щодо їх місця в суспільстві, відстоюючи власний погляд на речі як найдостовірніший. Варто зауважити, що одною з найсерйозніших проблем у сучасному політичному житті української держави є незбалансованість її політико-правової системи та механізму влади, що, значною мірою, зумовлено відсутністю єдиної національної та державної ідеології. Фактично кожна політична партія намагається створити певні ідеології. Однак переважна більшість з останніх, не маючи під собою належного ідейно-політичного підґрунтя, не є життєздатними⁴.

У загальнонаціональному плані ідеологічно-політичний компонент національної самосвідомості, на відміну від інших, не виникає стихійно на побутовому рівні, а є результатом діяльності національної інтелігенції. Внаслідок активної дії національних партій чи громадсько-політичних об'єднань національна ідея і, в першу чергу ідея національної єдності доповнює зміст етнічної духовності, отримує політичне закри-

плення в програмних документах політичних партій та свідомості людей.

Сьогодні ідеологія виступає у формі масової культури, котра свідомо поширюється через численні канали сучасної пропаганди, формує смаки, потреби і напрям думок «пересічної людини», є засобом цілеспрямованого керування мисленням і поведінкою людей. Роль і місце ідеології в суспільстві залежить від становища самого суспільства та його соціальних інститутів (парламент-церква – ЗМІ – освіта, тощо). Це своєрідні соціальні інтегратори підстраховують і перекривають один одного. Слабкість одних неминуче проявляється в підвищеній навантаженості на інших. І гіпертрофований розвиток ідеології, перетворення її у фокус всієї системи інтеграторів є показником слабкості всіх інших інтеграційних механізмів⁵.

Будь-яка ідеологія прагне пояснити та обґрунтувати той соціальний та політичний порядок, котрий вона відстоює. Для цього використовуються різного роду прийоми, наукові формули та термінологія, за допомогою котрих часто і конструюється ідеологія. Безперечним є вплив ідеології на науку. Ідеологія, яка обґрунтовує політичний порядок, суспільно-економічні відносини, співвідноситься з поняттями, в котрих людина осмислює своє існування в суспільстві. А вони нерозривно пов'язані з картиною світу і розумінням місця людини в цьому світі.

Важливість ідеології полягає в тому, що вона є вагомим фактором формування суспільства та виховання людей. Досвід країн свідчить, що держава не може існувати без власної ідеології. Адже потреба в національній (державній) ідеології закладена самою закономірністю функціонування суспільства та необхідністю пошуку загальнонаціональних духовних орієнтирів, спроможних консолідувати суспільство⁶.

Саме в державній ідеології концентровано віддзеркалюються основні загальнонаціональні цінності й загальнодержавні інтереси, внутрішні та зовнішні пріоритети держави, місце громадян у їх реалізації, тощо. Відмова ж від ідеології, або деідеологі-

зачія, не сприяє зміцненню суспільної свідомості народу, бо створює в ній порожнечу. Державна ідеологія має подолати в масовій свідомості комплекс другосортності власної держави та згуртувати народ у боротьбі за його гідність і належне місце у світовому співтоваристві.

Як зазначив М. Варій, важливу роль в ідеології відіграє політична свідомість — як специфічна форма свідомості, система відображення в духовному житті людей політичних інтересів та уявлень різних соціальних груп, національних спільнот, суспільства в цілому. Вона безпосередньо детермінована політичним буттям, але на неї, на її характер впливають соціально-економічні, історичні, національні, культурні, психологічні й соціально-психологічні чинники. Важливо є те, що політична свідомість ніколи не буває в пасивному стані, вона завжди активізує себе в різних проявах. Як вважає автор, по-перше, вона здатна прогнозувати й моделювати політичні процеси. По-друге, вона впливає на політичне життя суспільства, а через нього — на його економічні, духовні, культурні відносини. По-третє, політична свідомість визначає напрям політичної діяльності, в тому числі й виборчу активність особистості⁷.

Проте є певні суперечливі явища у свідомості, зокрема політичній сучасного українського суспільства — це суперечність між теоретичним рівнем політичної свідомості та реальним життям. Вирішенню цієї суперечності перешкоджають догми, стереотипи, міфи політичної свідомості. Певною перешкодою в розвитку та вирішенню її суперечностей є політика маніпулювання свідомістю, що проявляється в замовчуванні негативних процесів суспільно-політичного життя та ігноруванні різних поглядів на політичний процес, у відсутності повної та необхідної інформації з окремих політичних питань.

Питання про те, чи можна вважати популізм ідеологією, є предметом дискусії політологів. Відповідні аргументи будуть проаналізовані у нашому дослідженні далі. Тут зазначимо, що концепт популізму ствердився у понятійному апараті політичної науки у 1950 — 1960-х рр.

Популізм може бути виділений з сфери масових почуттів, таких, як націоналізм, расизм, етноцентризм, на основі специфіки його символічних засобів мобілізації гніву і образ людей. Він направляє їх проти інститутів влади і еліти, які, природно, відірвалися від «народу». Популізм – це свого роду моральний курс лікування демократії.

Популістські нападки можуть, певною мірою, ослабити інтеграцію політичних структур, привести до роз'єднуючих суспільство результатів. Позначається його схильність до індивідуальної свободи і моралі на противагу колективної думки і згоди, за споживання на противагу інвестиціям. Але популізм сам по собі не здатний трансформуватися в робочу систему оскільки популістські декларації обходять мовчанням способи реалізації бажаного. Демократичній системі можна нав'язати популістські атрибути, але це не означає виникнення нового способу перебудови системи, тим більше універсального для усіх випадків життя⁸.

Популізм розповсюджений найбільшою мірою серед верств з низьким рівнем політичної і правової культури і в умовах ще не окріплених структур народовладдя. Нездатність мас відрізнити демагогію від реалістичних пропозицій, чорно-біле бачення світу, готовність обожнити чергового кумира і ненавидіти його конкурентів — усі симптоми невисокої політичної культури досить активно використовуються популістськими лідерами для мобілізації суспільної підтримки.

Зростання популізму нині пояснюють руйнуванням ліберального консенсусу, яке почалося після закінчення холодної війни, із зростанням напруги між демократичним мажоритаризмом і ліберальним конституціоналізмом — двома головними підвалинами демократичних режимів. Посилення ролі популізму свідчить про поступову втрату привабливості ліберальних рішень у сфері політики, економіки та культури, а особливо в ланці ідеології⁹.

Різноманіття ідей популізму створює основу для демократичних, консервативних, реакційних тенденцій і, відповідно, різних його оцінок — «лівий популізм», «правий популізм».

Ключовим словом лівих популістів є справедливість в її примусово-розподільному варіанті. У правих – слово порядок, під яким мається на увазі, найчастіше, порядок військово-поліцейський. Ліві схильні експлуатувати екологічні проблеми або проблеми рівності-братерства, а праві – проблеми національні.

Світовий досвід свідчить, що популістський рух активізувався в періоди, коли країни переживали переломні етапи своєї історії. При різких соціально-економічних зрушеннях особливо тоді, коли ламалися старі засади, а нові ще не викреслювалися чітко і ясно, на політичну арену виходять популістські діячі. Заснований на буденному, безпосередньому сприйнятті навколишнього світу і його проблем спрощених уявленнях про причинно-наслідкові зв'язки і стосунки громадського життя, популізм пропонує відповідно полегшені, частенько бунтарські шляхи виходу із складних ситуацій¹⁰.

Серед причин зародження популізму у масовій свідомості і політичних ідеологіях різних держав, у тому числі пострадянського простору, є прагнення громадян пов'язати позитивний соціально-економічний розвиток з особистостями і так званою «залізною» владою. При цьому демократія сприймається ними як гальмо на шляху економічної стабілізації і поступу, що стимулюється певною часткою національного політикуму. А саме, апатія населення, яка часто настає після бурхливої ж діяльності спільноти – лідера – команди. Якщо немає підтримки у більшості населення у лідерів починається процес активного виснаження і він дається до реакції самозахисту власного его «популістських гасел». І тому й допомагає відсутність необхідного рівня соціальної енергії, громадської підтримки. Важливими є емоції, які у реалізації популістських гасел мають фундаментальний характер, оскільки кожна з них має: специфічні внутрішньо детерміновані нервові субстрати¹¹.

Відомий філантроп Дж. Сорос у своїй праці «Криза глобального капіталізму» зауважив, що є п'ять основних хиб найбільш «ефективного і передового» життєустрою: нерівно-

мірний розподіл благ, нестабільність фінансової системи, загроза глобальних монополій та олігополій, неоднозначна роль держави, занепад загальнолюдських цінностей і соціальної злагоди. Це все й допомагає розвиватись ще більшій апатії серед населення¹².

Коли популізм апелює до суспільних настроїв, тоді, власне, появляється спроба підлаштуватися під стереотипи масової свідомості і тоді популізм стає засобом завоювання влади. А підвладна маса потребує від влади, по-перше, опіки, турботи, догляду, патерналістського забезпечення базового комфорту – фізіологічного і психологічного. По-друге, встановлення чи дотримання порядку. По-третє, надання сенсу колективному та індивідуальному існуванню, творенню привабливої спільної ідеї. Хоча це є своєрідна ілюзія, але без неї суспільство не може нормально існувати, інакше воно впадає у стан аномії. Якщо ж влада не хоче чи не може запропонувати громадянам важливу й цікаву для них ілюзію, то вона ризикує втратити свою популярність, якщо, звісно, вона її має¹³.

Це можна простежити крізь призму ідеології консерватизму, лібералізму (неолібералізму), соціал-демократії та націоналізму.

Якщо брати до уваги, що основним елементом класичного консерватизму є філософія традиціоналізму – повага до моральних традицій, котрі склалися у суспільстві, усвідомлення того, що суспільство – це духовний феномен, організм, який має своє внутрішнє життя, і недопустимо його «перекроювати» на догоду державним діячам, їхнім свавільним устремлінням. Для правого світогляду характерна також повага до історичної традиції, запропонованого нею емпіричного матеріалу (інтелектуального, політичного, історичного), тому консерватизм і права думка загалом критично відмовляються від соціальних проектів перебудови суспільства, ґрунтованих винятково на інтелектуальному пошуку, без урахування реальності.

Консервативна думка запропонувала надзвичайно слухні відповіді на широке коло питань щодо свободи особи й зупи-

нилася перед політичною практикою, зауважуючи різницю між теоретичним конструктом і реальністю.

Принцип популізму – це постійна рефлексія на певні речі, що відбуваються в суспільстві. Це, в свою чергу, своєрідний захист системи і уніфікація певних символів, що зручні для популістів. А також характерна риса для опрацювання людської свідомості в процесному та історичному саморозвитку в контексті ідеологічних норм.

У популізмі завжди приступний «інстинкт до комбінації». Психологічно – це той інстинкт, який відповідає за те, щоб людина була здатна розглядати свої відносини і зв'язки з оточуючим світом і наводити певні асоціації, тобто з'єднувати одні речі з іншими.

1. *Онопко О.* Виникнення та напрямки розвитку політичних міфів // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. 2010. Вип. 14. С. 36-38. 2. *Денисюк С., Бобрук А.* Популізм як прояв мімікрії в контексті сучасної політичної праксеології // Науковий огляд: міжнародний науковий журнал. 2014. Вип. 2 (№ 1). С. 192-198. 3. *Денисенко В. М.* Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу європейської історії. Львів: ПАІС, 1997. 273 с. 4. *Веґеш М. М.* Історія і політика: У 4 т. Т. 4. Ужгород: УЖ НУ, 2005. 478 с. 5. *Дацюк С.* Інтелектуальна політика // Незалежний культурологічний журнал «І». 2010. 465 с. 6. *Лісничук О.* Популізм в Україні: теоретичні засади і проблеми вивчення феномену / Ін-т політ. і етнонац. досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2016. С. 63–73 URL: http://www.ipiend.gov.ua/uploads/nz/nz_78/lisnychuk_populizm.pdf. 7. *Варій М. Й.* Політико-психологічні передвибірні та виборчі технології: навч.-метод. посіб. Київ: Ельга, Ніко-Центр, 2003. 400 с. 8. *Рябчук М.* Від «хаосу» до «стабільності»: хроніка авторитарної консолідації. Київ: «К. І. С.», 2012. 288 с. 9. *Шайгородський Ю.* Роль міфологічної свідомості у розумінні політики. URL: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php>. 10. *Грабовський С.* Люди натовпу. Як створювався homo sovieticus // Тиждень. Український тижневик. 2011. № 48. С. 40-41. 11. *Демчук П.* Державна ідеологія та ідеологічна робота держав // Розбудова держави. 1994. № 5. С. 12-14. 12. *Сорос Дж.* Криза глобального капіталізму: Відкрите суспільство під загрозою. Київ: Основи, 1999. 260 с. 13. *Сорос Дж.* Відкрите суспільство. Реформування глобального капіталізму. Харків: Фоліо, 2018. 368 с.

Kiyanka Iryna. The populism of the ideological norma

The article deals with the problems of populism in the light of ideology: conservative and liberalism. The growth of populism now explain the destruction of the liberal consensus, which began after the Cold War, with increasing tension between democratic majority and liberal constitutionalism – the two main pillars of democratic regimes. Strengthening the role of populism shows the gradual loss of the attractiveness of liberal solutions in the field of politics, economy and culture, especially in the link ideology. World experience shows that the populist movement intensified in periods when the country experienced a turning point in its history. In sharp socio-economic changes particularly when breaking the old principles and new ones have not clearly, the political arena out populist leaders. Based on everyday, direct perception of the world and its problems simplistic notions of cause and effect relationships and social life, according populism offers lightweight, often rebellious ways out of difficult situations.

The concept of populism has been established in political science and history research in the absence of a generally accepted, unambiguous interpretation. The thesis of the complexity of the definition and the huge variety of manifestations of populism is the beginning of reflection on the populism of most authors who have researched this topic. The constituent scientific discussion, which has been going on for several decades, was the idea that the category of «populism» as a tool of political analysis in general should be abandoned. However, quite a lot of research by populist researchers is enough today a solid foundation for its active use in political science.

A kind of positive message of populism is often abstract demand the return of people power as a result of the removal from power of current at a particular time , groups, political parties and the transfer of power « true « representatives of the people . According populism seeks to correct, amend the rules adopted on the basis only of interest position his political force, disregarding the interests of other political actors.

Populism is most common among segments with low political and legal culture in conditions not yet strong structures of democracy. The inability of the masses to distinguish realistic proposals from demagogy, black and white vision of the world , the willingness next idol and hated by his rivals – all symptoms of low political culture actively used by populist leaders to mobilize public support.

Political presented populist democracy, including calls for greater participation for reform, including through a popular referendum; populism of politicians, appointed not by ideological appeals to «people» with the requirement to build a unified coalition; reactionary populism – calls for fundamental changes that often find support instead of resistance and

misunderstandings in their implementation. Dictatorial populism, which came much scope in Latin America in the XX century. And had their charismatic leaders – like X. Peron, A. Hitler, J. Stalin.

But the common feature of populism subspecies played the lead role or domination – the people. «The power of the people – all the people!!!»

Key words: populism, political dogma, public policy, elections, campaign, political ideology, political program.